

Jasmina Alihodžić*

UTICAJ VANJSKE NADLEŽNOSTI EVROPSKE UNIJE NA SKLAPANJE MEĐUNARODNIH UGOVORA DRŽAVA ČLANICA U OBLASTI MEĐUNARODNOG PRIVATNOG PRAVA – OSVRT NA UREDBU EZ BR. 664/2009 I NJEN ZNAČAJ ZA BIH

Sažetak

Vanjska nadležnost EU za stupanje u ugovorne odnose sa trećim državama i međunarodnim organizacijama u domenu međunarodnog privatnog prava determinisana je postojanjem unutrašnje (interevropske) nadležnosti za uređenje pitanja iz ove oblasti, te realizacijom takve nadležnosti putem komunitarnih pravnih instrumenata. Analogno, države članice izgubile su mogućnost sklapanja međunarodnih ugovora sa trećim državama u onim oblastima međunarodnog privatnog prava koje su na nivou EU uređene komunitarnim aktima – uredbama. Izuzetno, državama članicama ostavljena je mogućnost da shodno pravilima Uredbe (EZ) br. 664/2009 pod određenim uslovima mogu stupiti u ugovorne odnose sa trećim državama u oblastima koje su na unutrašnjem (interevropskom) nivou uređene Uredbom „Brisel II“ i Uredbom (EZ) br. 4/2009, što je od velike važnosti za Bosnu i Hercegovinu.

Ključne riječi: vanjska nadležnost EU, Luganska konvencija, Ugovor iz Lisabona, Uredba „Brisel II“, Uredba (EZ) br. 664/2009.

*mr.sc., Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli

Uvod

Legislativna nadležnost EU za uređenje evropskog međunarodnog privatnog prava u najvećoj mjeri odražava stav nekih autora koji su na pomalo satiričan način izrazili problem kompleksnosti prirode ove discipline uopće.¹ S time u vezi, a u cilju adekvatnog razumijevanja nadležnosti EU neophodno je analizirati nekoliko povezanih pravnih pitanja. Naime, zakonodavna nadležnost u oblasti međunarodnog privatnog prava EU-a, determinisana je „nesmetanim funkcionisanjem unutrašnjeg tržišta“, pa je u tom smislu *nadležnost EU* za regulisanje privatno-pravnih relacija sa inter-evropskim međunarodnim obilježjem neupitna. Međutim, mnogo kompliciranije u odnosu na prethodno je pitanje vanjske nadležnosti EU, pri čemu je neophodno razlikovati period prije i nakon stupanja na snagu Ugovora iz Lisabona². Budući da je u kontekstu „donošenja mjera za usklađivanje pravnih propisa država članica“ u odredbu bivšeg člana 65. stav 2. Ugovora o EZ, a sada važećeg člana 81. stav 2. Ugovora o funkcionisanju EU inkorporisana riječ „posebno“ („ako su iste potrebne za nesmetano djelovanje unutrašnjeg tržišta“), stvorene su pretpostavke za neutralisanje diskrepance između unutrašnje i vanjske nadležnosti EU za uređenje ove oblasti. S time u vezi, postavlja se (i) pitanje ko je (EU ili države članice) legitimisan za stupanje u privatnopravne relacije sa „trećim“ državama i međunarodnim organizacijama, u domenu međunarodnog privatnog prava, uzimajući u obzir činjenicu da navedena oblast ulazi u područje sa podijeljenom nadležnošću?³ S obzirom na gore navedeno, prvi dio rada bavit će se analizom relevantnih odredbi Ugovora o funkcionisanju EU koje regulišu unutrašnju nadležnost EU u oblasti međunarodnog privatnog prava. Drugi dio rada odnosi se na razmatranje osnova za postojanje (isključive) vanjske nadležnosti EU za pitanja međunarodnog privatnog i procesnog međunarodnog privatnog prava, pri čemu će biti obrazložene i praktične konsekvence postojanja vanjske nadležnosti EU u smislu zaključivanja međunarodnih ugovora sa trećim zemljama. U trećem dijelu

¹ Prema W.L. Prosseru, „[...] kraljevstvo sukoba zakona je tužna močvara, puna pihitijavog blata, naseljena učenicima, ali ekscentričnim profesorima koji teoretiziraju o tajanstvenim stvarima na čudan i nerazumljiv način.“ (prevod J.A.) Nav. prema: C. Kotuby, „Internal Developments and External Effects: the Federalization of Private International Law in the European Community and its Consequences for Transnational Litigants“, *Journal of Law and Commerce*, 21/2002, 158.

² Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, *Official Journal of the European Union* C 306, 17. 12. 2007.

³ Član 4. stav 2. tačka (j) Ugovora o funkcionisanju EU (Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union, *Official Journal of the European Union*, C 115, 09. 05. 2008.) glasi: „Podijeljena nadležnost između Unije i država članica primjenjuje se u sljedećim glavnim područjima:

[...]

(j) prostor slobode, sigurnosti i pravni prostor“.

rada bit će razmatrana odredba člana 81. ugovora o funkcionisanju EU, prema kojoj se proširuje nadležnost EU i na privatnopravne situacije koje nemaju inter-evropski karakter. Vanjska nadležnost EU u materiji međunarodnog privatnog prava koja je uređena komunitarnim pravnim aktima, inkompatibilna je sa mogućnošću država članica da s obzirom na ta pitanja stupaju u bilateralne i multilateralne odnose sa trećim državama i međunarodnim organizacijama, o čemu će biti riječi u četvrtom dijelu rada. U petom dijelu rada bit će dat osvrt na odredbe Uredbe EZ br. 664/2009, tačnije o postupku i uslovima pod kojima države članice mogu stupiti u međunarodne ugovorne odnose sa trećim državama u materiji nadležnosti, priznanja i izvršenja sudskih i drugih odluka u bračnim predmetima, predmetima roditeljske odgovornosti, te predmetima koji se odnose na obaveze izdržavanja, te pravo mjerodavno za obaveze izdržavanja. Šesti dio rada sadržat će zaključna razmatranja.

1. Unutrašnja nadležnost EU

Premda oblast međunarodnog privatnog prava kao dio glave IV pod nazivom „Prostor slobode, sigurnosti i pravni prostor“ u skladu sa odredbama Ugovora iz Lisabona spada u područje sa podijeljenom nadležnošću⁴, članovi 81. i 114. Ugovora o funkcionisanju EU (bivši član 65. i 95. Ugovora o Evropskoj zajednici) nesumnjivo ukazuju na nadležnost Evropske unije za regulisanje privatnopravnih relacija sa inter-evropskim međunarodnim obilježjem. Naime, institucije EU (Evropski parlament i Vijeće) ovlaštene su donijeti mjere (*posebno*) ako su iste neophodne za nesmetano funkcionisanje unutrašnjeg tržišta,⁵ odnosno koje imaju za cilj uspostavu i funkcionisanje unutrašnjeg tržišta.⁶ Uzimajući u obzir *gramatičko tumačenje* pomenutih odredbi, lako se može doći do zaključka o postojanju njihove sadržajne podudarnosti. Međutim, *ciljnim tumačenjem*, te imajući u vidu i druge, sa njima povezane odredbe, dolazi se do zaključka o njihovoj diferenciranoj primjeni. Tu prije svega treba imati na umu namjeru komunitarnog zakonodavca da danas važećom odredbom člana 81. Ugovora o funkcionisanju EU (bivši član 65. Ugovora o Evropskoj zajednici) omogućiti *slobodno kretanje osoba*, što je i *explicite* bilo određeno u glavi IV koja je nosila naziv: „Vize, azil, useljavanje i druge politike usmjerene na slobodno kretanje osoba“. Pored navedenog, stavom 2. člana 114. Ugovora o funkcionisanju EU (bivši člana 95. Ugovora o EZ) isključena je komple-

⁴ Ibid.

⁵ Član 81. stav 2. Ugovora o funkcionisanju EU.

⁶ Član 114. stav 1. Ugovora o funkcionisanju EU.

mentarnost ovih odredbi jer je jasno određeno da se „stav 1. neće primjenjivati na fiskalne odredbe, odredbe koje se odnose na slobodno kretanje osoba, te prava i interese zaposlenih osoba.“⁷ Prema tome, u kontekstu legislativne nadležnosti za pravno normiranje evropskog međunarodnog privatnog prava, evropski zakonodavac bi temeljem člana 81. Ugovora o funkcionisanju EU (bivši član 65. Ugovora o EZ) trebao urediti ona pitanja međunarodnog privatnog prava koja dominantno utiču na slobodno kretanje osoba (pravila o izboru mjerodavnog prava koja se odnose na status fizičkih i pravnih lica, porodičnopravne i nasljednopravne odnose, te procesna pitanja međunarodnog privatnog prava vezana za ovdje pomenu-te oblasti). Iako ugovorna i vanugovorna koliziona pravila također mogu direktno ili indirektno uticati na slobodno kretanje osoba, evidentniji je njihov impakt na slobodno kretanje roba i kapitala, pa bi u tom kontekstu dati odnosi trebali biti normirani u skladu sa važećim članom 114. stav 1. i 2. Ugovora o funkcionisanju EU.

S time u vezi, odredbe članova 81. i 114. Ugovora o funkcionisanju EU međusobno se ne isključuju; naprotiv, odredbu člana 81. ne treba posmatrati kao odredbu sui generis već kao suplement odredbe 114. s obzirom na slobodno kretanje osoba. Takvim tumačenjem uklanjaju se prepreke slobodnom kretanju ljudi, roba, usluga i kapitala, što u konačnici predstavlja osnovu za uspješno funkcionisanje unutrašnjeg tržišta.⁸

Ipak, danas postoje utemeljena mišljenja da, s obzirom na cjelokupan evolutivni put razvoja evropskog međunarodnog privatnog prava, primat ipak treba dati odredbi člana 81. (bivši član 65. Ugovora o EZ) u odnosu na član 114. (bivši član 95. Ugovora o EZ).⁹ Pored navedenih članova Ugovora, unutrašnja nadležnost EU ranije je bila određena i članom 293. Ugovora o EZ, koji je u skladu sa prelaznim i završnim odredbama Ugovora iz Lisabona ukinut,¹⁰ te članom 352. Ugovora o funkcionisanju EU (bivši član 308. Ugovora o EZ), koji u odnosu na regulisanje materije EMPP ima marginalnu važnost.¹¹

⁷ J. Basedow, „The Communtraization of the Conflict of Laws under the Treaty of Amsterdam“, *Common Market Law Review*, 37/2000, 679.

⁸ Član 26. Ugovora o funkcionisanju EU.

⁹ Umjesto ostalih v. V. Bouček, *Evropsko međunarodno privatno pravo u eurointegracijskom procesu i harmonizacija hrvatskog međunarodnog privatnog prava*, Zagreb 2009, 73 - 76.

¹⁰ „OPŠTE I ZAVRŠNE ODREDBE

[...]

280) članovi 281., 293., 305. i 314 se ukidaju.“

¹¹ V. Bouček (2009), 80.

2. Vanjska nadležnost EU prije stupanja na snagu Ugovora iz Lisabona

Vanjska nadležnost EU u kontekstu stupanja u određene pravne odnose sa jednom ili više država te međunarodnih organizacija nije sporna zahvaljujući prije svega odredbi člana 47. Ugovora o funkcionisanju EU, koji potvrđuje njen pravni subjektivitet. Kako i druge odredbe nameću zaključak o postojanju vanjske nadležnosti EU¹², neophodno je determinisati njen karakter u kontekstu regulisanja materije evropskog međunarodnog privatnog prava. Drugim riječima, treba odgovoriti na pitanje da li je Evropska unija *isključivo* nadležna da stupa u pravne odnose sa trećim državama i/ili međunarodnim organizacijama u domenu regulacije pitanja međunarodnog privatnog prava? Iako pomenuta oblast spada u područje s podijeljenom nadležnošću, smatramo da isključiva vanjska nadležnost EU može biti *izričita* – data Ugovorom o funkcionisanju EU, ili *implicirana*, prije svega zahvaljujući tumačenju Evropskog suda pravde, koji je u poznatom slučaju *ERTA*¹³ ustanovio pravilo o refleksiji unutrašnje nadležnosti EU na njenu vanjsku komponentu. Naime, ukoliko Unija donese inter-komunitarne mjere u skladu sa ciljevima određenim Ugovorom, ona je ovlaštena i na paralelno donošenje istovjetnih vanjskih mjera, bez obzira da li su iste „izričito određene“ ili „neraskidivo vezane“ sa ciljevima Ugovora.¹⁴ Prema mišljenju Evropskog suda pravde „svaki put kada Zajednica, u težnji da sprovede neku zajedničku politiku predviđenu ugovorom, usvoji odredbe kojima se ustanovljavaju zajednička pravila bez obzira na to kakav oblik ona imala, države članice više nemaju pravo da, postupajući individualno ili, čak, kolektivno preuzimaju obaveze prema trećim državama ...“.¹⁵ U kontekstu provođenja odredaba ugovora, sistem unutrašnjih propisa EU neodvojiv je od sistema vanjskih odnosa.¹⁶ Drugim riječima, isključiva vanjska nadležnost EU postoji ako je EU harmonizirala određeno područje prava, odnosno uređila ga u skladu sa svojom unutrašnjom nadležnošću, u toj mjeri da njegove odredbe obuhvataju i pravila koja se odnose na državljanke trećih zemalja.¹⁷

¹² Član 218., stav 1. Ugovora o funkcionisanju EU: „U slučajevima kada ovaj Ugovor predviđa zaključenje sporazuma između Unije i jedne ili više država ili međunarodnih organizacija ...“.

¹³ Case 22/70, Commission v. Council, 1971 E.C.R. 263 (u daljem tekstu: ERTA). 1962. godine, pet država članica zajedno sa još nekim evropskim zemljama potpisalo je Evropski sporazum o drumskom transportu (European Road Transport Agreement), koji nije stupio na snagu iz razloga što nije dobio potreban broj ratifikacija. Premda su 1967. godine među državama članicama započeli pregovori o drugom ERTA – sporazumu, 1969. godine Vijeće je donijelo pravilnik kojim u okviru unutrašnje nadležnosti uređuje gotovo identično područje. Suštinsko pitanje vezano za ERTA slučaj odnosilo se na to ko ima pravo zaključiti međunarodni sporazum – Zajednica ili države članice? V. šire: T.C. Hartley, Osnovi prava Evropske zajednice, Pravni centar, Fond otvoreno društvo, Sarajevo 1998, 170-172.

¹⁴ C. T. Kotuby, 169.

¹⁵ ERTA, stav 17.

¹⁶ ERTA, stav 19.

¹⁷ U tom smislu v. i stav 95. i 96. Mišljenja Evropskog suda pravde br. 1/94, 1994, E.C.R. I-5267 od 15. 11. 1994. godine.

Međutim, prema mišljenju suda u slučaju ERTA, nije dovoljno samo postojanje unutrašnjeg legislativnog ovlaštenja, već i njegovo vršenje.¹⁸ Konsekventno tome, „refleksija“ unutrašnje na vanjsku nadležnost EU moguća je uz ispunjenje dva uslova: prvo, da postoji unutrašnja nadležnost EU za uređenje određenog pitanja, te drugo, da je to ovlaštenje realizovano u smislu uređenja date oblasti putem komunitarnih pravnih instrumenata, najčešće uredbi i direktiva¹⁹. Opravdanje za ovakvo tumačenje unutrašnje/vanjske nadležnosti leži u potrebi jedinstvene i konzistentne primjene komunitarnih pravila, kao i očuvanja potpune efektivnosti komunitarnog prava.²⁰

Prema tome, analogno odredbama o unutrašnjoj nadležnosti, vanjska nadležnost EU za uređenje oblasti međunarodnog privatnog prava također je uređena članom 81. Ugovora o funkcionisanju EU. „Paralelizam“ unutrašnje i vanjske nadležnosti EU u domenu međunarodnog privatnog prava, koji je, do stupanja na snagu Ugovora iz Lisabona, u najvećoj mjeri rezultat djelatnosti Evropskog suda pravde, ima bivalentan učinak s obzirom na odnose sa trećim državama i međunarodnim organizacijama. U cilju konzistentne primjene komunitarnih pravila, te očuvanja efektivnosti komunitarnog prava općenito, EU, odnosno tadašnja EZ pristupila je zaključivanju gore pomenute Luganske konvencije i drugih međunarodnih ugovora iz oblasti međunarodnog privatnog prava, koja je uređena članom 81. Ugovora o funkcionisanju EU.

2.1. Ugovor EZ s Danskom iz 2005. godine

S ciljem prihvatanja Ugovora iz Maastrichta²¹ na ponovljenom referendumu 1994. godine, Danska je, između ostalog, stavila rezerve i na odredbe o pravosudnoj saradnji, što je praktično značilo da se odredbe Uredbe „Brisel I“²² ne primjenjuju na njenom teritoriju²³. Drugim riječima, između država članica i Danske i dalje je bila na snazi Briselska konvencija o sudskoj nadležnosti, priznanju i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim predmetima od 27. 9. 1968. godine (u daljem tekstu: Briselska konvencija).²⁴

¹⁸ ERTA, stav 66, 82. i 84. Suprotno v. Kramer, Cases 3, 4, 6/76 (1976), ECR 1279.

¹⁹ R. Geiger, „External Competences of the European Union and the Treaty – Making Power of its Member States“, Arizona Journal of International and Comparative Law, Vol. 14, No. 2, 1997, 326.

²⁰ Opinion 1/03, Competence of the Community to Conclude the New Lugano Convention on the Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, 2006, E.C.R. I-01145, stav 128.

²¹ Treaty on European Union, Official Journal C 191, 29. 7. 1992.

²² Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, Official Journal of the European Communities, L 12/1, 16. 01. 2001.

²³ Član 2. Protokola br. 5 o položaju Danske.

²⁴ Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters, Official Journal C 27/1, 1998.

Neprimjenjivanje Uredbe „Brisel I“ na teritoriju Danske stvorilo je nezavidnu pravnu situaciju: naime, nije samo Danska primjenjivala odredbe ranije važeće Briselske konvencije, već su i države članice morale primjenjivati ova pravila, kada se radilo o priznanju i izvršenju sudskih i drugih odluka koje su dolazile iz Danske. Takva situacija u svakom slučaju značila je „korak nazad“ u smislu ugrožavanja uniformnosti i pravne sigurnosti komunitarnih pravila, jer se inače pravila Uredbe „Brisel I“ na jednoobrazan način primjenjuju u svim zemljama članicama. Pored navedenog, Briselska konvencija nije se primjenjivala ni na nove države članice koje su taj status stekle 2004., odnosno 2007. godine. Uzimajući u obzir gore pomenuto, značaj koji Danska ima kako u drugim skandinavskim zemljama, tako i u smislu ostvarivanja pravosudne saradnje sa novim državama članicama, pokrenuta je inicijativa za zaključivanje dva „paralelna“ međunarodna sporazuma²⁵ čiji je sadržaj istovjetan onome uređenom Uredbom „Brisel I“ i Uredbom br. 1348/2000 o dostavljanju sudskih i vansudskih dokumenata u građanskim i trgovačkim predmetima u državama članicama²⁶. Kako je donošenjem Uredbe (EZ) br. 1393/2007 od 13.11. 2007. o dostavi sudskih i vansudskih dokumenata u građanskim i trgovačkim predmetima u državama članicama i ukidanju Uredbe Vijeća (EZ) br. 1348/2000²⁷ (u daljem tekstu: Uredba o dostavljanju) u odnosu na Dansku stvorena pravna situacija gotovo identična onoj iz 2005. godine, javila se potreba za ponovnim regulisanjem međusobnih prava i obaveza između Zajednice i Danske. Naime, u skladu sa odredbom člana 26., Uredba o dostavljanju primjenjuje se u državama članicama od 13. 11. 2008. godine. Međutim, u odnosu na postupak iz 2005. godine u smislu zaključivanja dva paralelna međunarodna sporazuma, postupak prihvatanja Uredbe o dostavljanju bio je nešto jednostavniji. Naime, u skladu sa odredbama Sporazuma o dostavljanju sudskih i vansudskih dokumenata u građanskim i trgovačkim predmetima (u daljem tekstu: Sporazum o dostavljanju) donekle je pojednostavljena procedura usvajanja budućih izmjena ovog instrumenta²⁸.

²⁵ Ugovori su potpisani 19.10.2005. godine, a objavljeni 16.11.2005. u: Official Journal of the European Union, L 299/62. Isti su stupili na snagu 1.7.2007.

²⁶ Regulation 1348/2000 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents, Official Journal of the European Community, L 160/37, 2000.

²⁷ Official Journal of the European Community, L 324/79, 2007.

²⁸ Provedba člana 3 (2) Sporazuma o dostavljanju ukratko se može svesti na sljedeće:

Kad god se usvoje amandmani na Uredbu Vijeća (EZ) br. 1348/2000, Danska će obavijestiti Komisiju o tome da li će prihvatiti sadržaj takvih amandmana. Notifikacija treba biti data u trenutku usvajanja amandmana ili 30 dana nakon toga. U skladu sa navedenim, Danska je 20. 11. 2007. godine obavijestila Komisiju o svojoj odluci da implementira sadržaj Uredbe o dostavljanju. U skladu sa članom 3 (6) Sporazuma o dostavljanju, čin notifikacije stvara uzajamne obaveze za Dansku i EZ. Prema navedenom, Uredba o dostavljanju predstavlja amandman na Sporazum o dostavljanju i smatra se njegovim aneksom. Više o naredbi (order) br. 1476 od 12. 12. 2007. danskog ministra pravde u smislu primjene Uredbe o dostavljanju v. G. Buono, New Service Regulation No. 1393/2007 and Denmark, www.conflictoflaws.net, 14. juli 2010.

2.2. Zaključivanje nove Luganske konvencije

Briselska konvencija iz 1968. godine sadržavala je pravila o nadležnosti, priznanju i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim predmetima, i vrijedila je za države koje su tada bile članice Evropske ekonomske zajednice (Belgija, Francuska, Zapadna Njemačka, Italija, Luksemburg i Holandija). Međutim, primjena pravila Briselske konvencije nije bila ograničena samo na unutrašnja pitanja tadašnje EZ, već je dolazila u obzir i u odnosima sa trećim državama uz ispunjenje neke od sljedećih pretpostavki²⁹:

- ukoliko je tuženi imao mjesto prebivališta u državi članici;
- ukoliko je utvrđena isključiva nadležnost organa u državi članici (primjerice kod sporova koji se tiču nekretnina), te
- ukoliko su stranke, od kojih jedna ima prebivalište u državi članici, izabrale nadležnost suda te države članice.

Naravno, sa svakim pristupom novih država članica, Briselska konvencija je iznova zaključivana, pri čemu je dolazilo i do određenih izmjena u sadržaju Konvencije.³⁰ Kako prostorni domašaj važenja Briselske konvencije nije obuhvatao zemlje članice EFTA-e³¹, to je pokrenuta inicijativa za donošenjem konvencije koja će na identičan način regulisati materiju uređenu Briselskom konvencijom, ali koja će za razliku od ove imati primjenu i u gore navedenim državama (članicama EFTA-e). Tako je 16. 9.1988. godine došlo do potpisivanja Luganske konvencije o nadležnosti, priznanju i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim predmetima između država članica EU i država članica EFTA-e (u daljem tekstu: Luganska konvencija).³²

Sama svrha donošenja ove Konvencije podrazumijevala je njeno konstantno usklađivanje sa sadržajem Briselske konvencije. Ukratko, svako revidiranje odredbi Briselske, odrazilo se i na Lugansku konvenciju. Stupanjem na snagu Amsterdamskog ugovora³³, Briselska konvencija pretočena je u komunitarni instrument – Uredbu „Brisel I“. Kako je uredba akt koji ima obavezujuće i neposredno pravno dejstvo za sve sadašnje i buduće

²⁹ T. Kruger, „Case Law: opinion 1/03, Competence of the Community to Conclude the New Lugano Convention on the Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of judgments in civil and Commercial Matters“, Columbia Journal of European Law, Vol. 13, 2006, 190.

³⁰ To je bio slučaj 1978. godine kada su Evropskoj zajednici pristupile Danska, Irska i Velika Britanija, zatim 1982. po pristupanju Grčke, 1989. godine kada su se EZ priključile Španija i Portugal, kojom prilikom su načinjene značajne izmjene ovog dokumenta, te konačno 1997. sa pristupanjem Austrije, Finske i Švedske.

³¹ Island, Norveška, Švicarska. Iako je Lihtenštajn također članica EFTA-e, nikada nije pristupio Luganskoj konvenciji.

³² The Convention of Lugano on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, Official Journal of the European Communities, L 319, 9, 1988.

³³ Treaty of Amsterdam, Official Journal of the European Communities C 340, 10 11. 1997.

članice EU, to se time izgubila potreba za ponovnim zaključivanjem ovog akta sa svakim novim pridruživanjem određenih zemalja EU. Međutim, stupanjem na snagu uredbe „Brisel I“, a u vezi sa ranijom praksom očuvanja paralelizma između dvije gore navedene konvencije, javila se potreba za noveliranjem Luganske konvencije. Međutim, kako je Luganska konvencija po svojoj prirodi međunarodni ugovor, to sve eventualne izmjene ovog akta moraju biti usaglašene između ugovornih strana. S time u vezi postavljeno je pitanje: ko unutar EU ima nadležnost da pregovara o novoj Luganskoj konvenciji sa državama članicama EFTA-e? S time u vezi 5. 3. 2003. godine zatraženo je i mišljenje Evropskog suda o odnosnom pravnom pitanju. Zahvaljujući pravilu o refleksiji unutrašnje nadležnosti EU na njenu vanjsku komponentu, ustanovljenom u slučaju ERTA, Sud je u vezi sa donošenjem mišljenja o odnosnom problemu morao razmotriti niz pravnih pitanja, među kojima je prije svega trebalo odgovoriti na sljedeće:

- Da li je EU u potpunosti na unutrašnjem nivou regulisala materiju koja je predmet Luganske konvencije, te
- Da li postoje indicije da bi odredbe akta u pitanju (Luganska konvencija) mogle narušiti, funkcionisanje unutrašnjeg tržišta, odnosno primjenu uredbe „Brisel I“?

Sud je u razmatranju datog problema krenuo od osnovnog pravila uredbe „Brisel I“ u smislu determinisanja nadležnosti. Naime, prema članu 2. uredbe „Brisel I“, nadležnost suda određuje se prema mjestu prebivališta tuženog. Analogno tome, primjena uredbe „Brisel I“ dolazi u obzir ukoliko tuženi ima prebivalište u državi članici. Ukoliko tuženi nema prebivalište u jednoj od država članica, nadležnost sudova svake od njih određuje se po pravu te države.³⁴ Iako se u prvi mah može činiti da je zakonodavac ovakvom odredbom bacio sjenku sumnje na postojanje isključive vanjske nadležnosti EU u domenu sukoba jurisdikcija, sud je jasno izrazio suprotan stav ističući da uredba „Brisel I“ predstavlja jedinstven i koherentan sistem pravila o sukobu nadležnosti, te da odredbu uredbe „Brisel I“, kojom se omogućava državama članicama da vlastitim propisima određuju nadležnost suda u slučaju da tuženi ima prebivalište u trećoj državi, treba tumačiti kao dio sistema primjene navedene uredbe³⁵. Drugim riječima, prema tumačenju Suda, nacionalna pravila o sukobu jurisdikcija treba smatrati dijelom sistema uredbe „Brisel I“, a nikako kao izuzetak od toga³⁶. Upravo ovakvo shvatanje od ključne je važnosti za determinisanje vanjske nadležnosti. Naime, kako Luganska konvencija u

³⁴ Član 4. uredbe „Brisel I“.

³⁵ Mišljenje 1/03, paragraf 148.

³⁶ T. Kruger, 194. Cf. T.C. Kotuby, 166-167.

kontekstu određivanja nadležnosti sudova ima u vidu tužene sa mjestom prebivališta u trećim zemljama (Norveškoj, Švicarskoj i Islandu), javlja se dilema po pitanju nadležnosti za zaključivanje ovakvog ugovora. Ukoliko se odredba člana 4. uredbe shvati kao izuzetak od primjene, to bi značilo da se u kontekstu zaključivanja Luganske konvencije radi o podijeljenoj nadležnosti između EU i njenih država članica. Međutim, ukoliko se složimo sa tumačenjem Suda da je sporna odredba dio cjelokupnog sistema primjene uredbe „Brisel I“, a u vezi sa činjenicom da je EU na unutrašnjem nivou ovu oblast u potpunosti regulisala, onda je EU time stekla pravo na isključivu vanjsku nadležnost za zaključivanje Luganske konvencije. Analogno, države članice izgubile su ovu mogućnost. U kontekstu razmatranja nadležnosti za sklapanje međunarodnih ugovora, pred sudom su se našla još neka vrlo značajna pitanja. Naime, kada je u pitanju regulisanje posebnih pravnih činjenica i odnosa (npr. mjesto nalaženja nekretnine, neka pitanja vezana za registraciju pravne osobe ili prava intelektualnog vlasništva) koji su vezani za određenu državu članicu, član 22. uredbe „Brisel I“ određuje isključivu nadležnost te države članice. Međutim, uredba „Brisel I“ ne reguliše ova ista pitanja kada se radi o trećim državama. Isto tako, uredba „Brisel I“ ne sadrži pravila prema kojima bi se sud države članice mogao oglasiti nenadležnim u korist suda treće države, kada su u pitanju gore pomenuti posebni odnosi.³⁷ Prema mišljenju Suda, sud države članice ne može se oglasiti nenadležnim u korist suda neke treće države (primjerice članice EFTA-e), jer bi na taj način došlo do kršenja odredbi uredbe „Brisel I“. Ovakvim stavom Evropski sud pravde negira teoriju „refleksivnog efekta“³⁸. Primjerice, u sporu između tužioca koji ima prebivalište u državi ne-članici i tuženog sa mjestom prebivališta u državi članici, a povodom nekretnina koje se nalaze u prvaj, odredbe uredbe „Brisel I“ bile bi osujećene primjenom analognih odredbi Luganske konvencije.³⁹ Ni razdvajajuća klauzula⁴⁰, čija je svrha da spriječi sukob u primjeni dva pravna instrumenta, ne može spriječiti uticaj konvencije na primjenu Uredbe Brisel I. Ona je, naime, jasan pokazatelj da je moguć eventualni uticaj Luganske konvencije na postojeći komunitarni akt – uredbu „Brisel I“.⁴¹ Prema tome, razdvajajuća klauzula može jedino na konzistentan način regulisati odnos između Luganske konvencije i ured-

³⁷ S time u vezi među teoretičarima se razvila ideja o tzv. „refleksivnom efektu pravila o nadležnosti“, prema kojoj bi se sudovi država članica po određenoj pravnoj stvari trebali oglasiti nenadležnim u korist suda neke treće države svaki put kada bi, da je situacija obrnuta, postojala isključiva nadležnost suda države članice. Nav. prema: T. Kruger, 195.

³⁸ Ibid.

³⁹ Mišljenje 1/03, paragraf 153. V. šire: T. Kruger, 195. Ista je situacija i kada je riječ o klauzuli o izboru nadležnog suda. Cf. V. Bouček, 84.

⁴⁰ Engl. disconnection clause. V. Član 54. b. Luganske konvencije.

⁴¹ T. Kruger, 196.

be Brisel I, bez mogućnosti da spriječi njihovu međusobnu interakciju. S time u vezi, kada se radi o njenim opštim interesima, EU *a ne države članice* ima legitimno pravo na isključivu nadležnost u domenu pregovaranja o konkretnim odredbama nove Luganske konvencije. Ukratko, EU isključivo je nadležna za sklapanje nove Luganske konvencije sa državama članicama EFTA-e. Pravila o nadležnosti, priznanju i izvršenju odluka, sadržana u uredbi „Brisel I“ predstavljaju „sveobuhvatan i koherentan“ sistem koji vrijedi ne samo u odnosima koji se uspostavljaju među državama članicama, već je relevantan i za odnose između države članice i treće države. Prema tome, kako komunitarni akt (uredba „Brisel I“) obuhvata i pravila koja se odnose na državljane trećih zemalja, ista bi bila ugrožena ukoliko bi pored EU i države članice zadržale vanjsku nadležnost za uređenje istovjetnih pitanja sa trećim zemljama.⁴² Gore navedeno rezultiralo je potpisivanjem nove Luganske konvencije između tadašnje EZ, s jedne strane i Islanda, Norveške i Švicarske, s druge strane⁴³.

3. Vanjska nadležnost EU nakon stupanja na snagu Ugovora iz Lisabona

Do stupanja na snagu Ugovora iz Lisabona⁴⁴, područje međunarodnog privatnog prava u EU bilo je uređeno odredbom člana 65. Ugovora o EZ. Gramatičkim tumačenjem te odredbe dolazi se do zaključka da se nadležnost EU za „ujednačavanje kolizijskih normi i propisa za izbjegavanje sukoba nadležnosti“ odnosi samo na područje EU, dakle države članice. Analogno, primjena navedene odredbe ne bi mogla doći u obzir kada je u pitanju uređenje privatnopravnih prekograničnih odnosa sa trećim zemljama. S obzirom na to, član 81. ugovora o funkcionisanju EU (bivši član 65. Ugovora o EZ) smatra se pravnim osnovom za uređenje inter-evropskih privatnopravnih odnosa sa međunarodnim obilježjem, dok se privatno-

⁴² „...Kada god Zajednica u svoje unutrašnje zakonske akte uključi odredbe koje se odnose na tretman državljana zemalja ne-članica ili izričito prenese na svoje institucije ovlasti za pregovaranje sa trećim zemljama, ona stiče isključivu vanjsku nadležnost u područjima koja su uređena tim aktima“ (mišljenje 1/94, paragraf 95; mišljenje 2/92, paragraf 33). Nav. prema: R. Brand, „The Lugano Case in the European Court of Justice: Evolving European Union Competence in Private International Law“, ILSA Journal of International & Comparative Law, Vol. 11, 2005, 302. V. i mišljenje 1/03, paragraf 172.

⁴³ Nova Luganska konvencija potpisana je 30. 10. 2007. godine. EZ je ovaj dokument ratificirala 18. 5. 2009. godine, dok je Danska isto učinila 24. 9. 2009. Norveška, kao jedna od država članica EFTA-e ratificirala je Konvenciju 1. 7. 2009., te je ista u odnosima između EZ i Norveške prema članu 69. stav 4. stupila na snagu 1. 1. 2010. godine. Švicarska je izrazila spremnost da primjenjuje Konvenciju od 1. 1. 2011. godine. Prema tome, s obzirom na činjenicu da je Island još nije ratificirao, a da će se u Švicarskoj primjenjivati od 1. 1. 2011. godine, između EZ i ovih zemalja i dalje je na snazi Luganska konvencija iz 1988. godine. www.Idiproject.com/news-print.ucw?id=158, 13.8.2010.

⁴⁴ Ugovor iz Lisabona stupio je na snagu 1.12.2009. godine.

pravni odnosi sa državama ne-članicama uređuju nacionalnim izvorima međunarodnog privatnog prava. Ipak, suprotno navedenom tumačenju tadašnje odredbe člana 65. Ugovora o EZ, Evropski sud pravde je presudom u predmetu *Owusu c/a Jackson i dr.*⁴⁵ zauzeo stav da se komunitarni akti – u ovom slučaju uredba „Brisel I“ mogu primijeniti i u odnosima sa trećim zemljama. Naime rješavajući pitanje vanugovorne odgovornosti za štetu, pri čemu se štetni događaj desio na Jamajci, a obje strane šetnog događaja (štetnik i oštećeni) imaju prebivalište u Velikoj Britaniji, Sud je potvrdio svoju nadležnost izričito navodeći da se „[...] pravila o nadležnosti ne moraju primijeniti samo na pravne odnose koji su činjenično povezani sa funkcionisanjem unutrašnjeg tržišta“.⁴⁶

Dakle, ciljnim tumačenjem odredbe člana 81. Ugovora o funkcionisanju EU, te uzimajući u obzir praksu Evropskog suda pravde, može se izvesti zaključak o postojanju univerzalne primjenjivosti komunitarnih pravnih akata (i) na prekogranične odnose sa trećim državama.

Stupanjem na snagu Ugovora iz Lisabona, te uvođenjem izraza „posebno“ u postojeću rečeničnu konstrukciju člana 81. Ugovora o funkcionisanju EU⁴⁷, donošenje mjera po osnovu ovog člana ne zavisi više od kriterija unutrašnjeg (EU) tržišta.⁴⁸ Dakle, za razliku od ranijih osnivačkih ugovora koji su, uzimajući u obzir gramatičko tumačenje, donošenje komunitarnih akata ograničavali na unutrašnje tržište EU, Ugovor iz Lisabona proširuje nadležnost EU u oblasti međunarodnog privatnog prava i na treće zemlje.

Prema tome, EU može, u smislu razvijanja pravosudne saradnje u građanskim predmetima s prekograničnim obilježjima, donijeti mjere, *posebno* ako su iste potrebne za nesmetano djelovanje unutrašnjeg tržišta. Drugim riječima, EU je ovlaštena za regulisanje pitanja evropskog međunarodnog privatnog prava, dok se odnosnim nacionalnim zakonima (država članica) regulišu samo ona pitanja iz ove oblasti koja nisu ili u doglednoj budućnosti neće biti regulisana komunitarnim zakonodavstvom. Time se nadležnost EU u oblasti pravosudne saradnje u građanskim predmetima od stupanja na snagu ugovora iz Lisabona može smatrati općom, odnosno „jednotračnom“⁴⁹.

⁴⁵ Presuda Evropskog suda pravde od 1. 3. 2005. godine, Rs. C-281/02.

⁴⁶ Ibid, paragraf 34. presude Rs. C-281/02.

⁴⁷ „...particularly when necessary for the proper functioning of the internal market“.

⁴⁸ G-R Groot, J-J Kuipers, „The New Provisions on Private International Law in the Treaty of Lisbon“, *Maastricht Journal of International and Comparative Law*, Vol. 15, No. 1, 2008, 115. V. Bouček, 117.

⁴⁹ V. Bouček, 116-119.

4. Uticaj vanjske nadležnosti EU na sklapanje međunarodnih ugovora država članica

Tumačenje dato u ERTA i drugim povezanim slučajevima,⁵⁰ kao i mišljenja⁵¹ Evropskog suda pravde (u daljem tekstu: Sud), *praktično* su imali i imaju dalekosežne posljedice po pitanju sklapanja međunarodnih ugovora između država članica EU i trećih zemalja. Naime, u skladu sa gore navedenim tumačenjem Suda, ukoliko je EU u potpunosti harmonizirala određenu oblast međunarodnog privatnog prava, u mjeri da njegove odredbe obuhvataju i pravila koja se odnose na državljane trećih zemalja, pravila ustanovljena na taj način mogla bi biti ugrožena ukoliko bi, pored EU i države članice zadržale vanjsku nadležnost za uređenje istovjetnih pitanja sa trećim zemljama.

Konsekventno, države članice izgubile su mogućnost sklapanja međunarodnih sporazuma sa trećim zemljama u onom dijelu međunarodnog privatnog prava koji je u potpunosti regulisan obavezujućim instrumentima komunitarnog prava.

Ovakvo pravno stanje u praksi može izazvati određene poteškoće. Primjerice, ukoliko neka od zemalja članica želi zaključiti novi ili izmijeniti postojeći bilateralni sporazum sa državom koja nije u članstvu EU, mora tražiti odluku Vijeća, iniciranu od strane Komisije, koja joj daje ovlaštenje za sklapanje bilateralnih sporazuma⁵². To je, naime, ustaljena praksa djelovanja države članice u domenu koji potpada pod isključivu vanjsku nadležnost EU.⁵³

Međutim, kada se radi o bilateralnim sporazumima, vrlo je vjerovatno da bi se u praksi ovakav postupak pokazao neefikasnim, pošto sve zemlje članice, predstavljene u Vijeću, nemaju jednak interes za sklapanje međunarodnih sporazuma sa određenim trećim zemljama⁵⁴.

⁵⁰ *Open Skies Judgments* iz 2002 godine: Case C-467-98, *Commission v. Denmark*, 2002 ECR I-9519; Case C-468/98, *Commission v. Sweden*, 2002 ECR I-9575; Case-469/98, *Commission v. Finland*, 2002 ECR I-9627; Case C-471/98, *Commission v. Belgium*, 2002 ECR I-9681; Case 472/98, *Commission v. Luxembourg*, 2002 ECR I 9741; Case C-475/98, *Commission v. Austria*, 2002 ECR I-9797, i Case C-476/98, *Commission v. Germany*, 2002 ECR I-9855. Nav. prema: R. Brand, „The European Union’s New Role in International Private Litigation“, *Loyola University Chicago International Law Review*, Vol. 2, Issue 2, 2005, 287.

⁵¹ Posebno mišljenje 1/94, 1994, E.C.R. I-5267, te 1/03, 2006, ECR I-01145.

⁵² T. Kruger, 198.

⁵³ Mišljenje 1/94, op. cit., stav. 106-109.

⁵⁴ T. Kruger, 198.

5. Uredba Vijeća (EZ) br. 664/2009

Na tragu toga, Vijeće je 7. jula 2009. godine donijelo Uredbu br. 664/2009⁵⁵, kojom se ustanovljava postupak za pregovore i zaključivanje sporazuma između država članica i trećih država s obzirom na nadležnost, priznanje i izvršenje sudskih i drugih odluka u bračnim predmetima, predmetima roditeljske odgovornosti, te predmetima koji se odnose na obaveze izdržavanja, te pravo mjerodavno za obaveze izdržavanja. Na unutrašnjem (interevropskom) nivou, ova pitanja uređena su Uredbom Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. 11.2003. o nadležnosti, te priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u predmetima povezanim s roditeljskom odgovornošću, kojom se ukida uredba (EZ) br. 1347/2000 (u daljem tekstu: uredba „Brisel II“)⁵⁶, te Uredbom Vijeća (EZ) br. 4/2009 od 18.12. 2008. godine o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršenju odluka i saradnji u predmetima vezanim za obaveze izdržavanja.⁵⁷

Pravosudna saradnja u građanskim predmetima između država članica i trećih zemalja, koja podrazumijeva i pitanja regulisana uredbom br. 664/2009, tradicionalno se uređuje bilateralnim, odnosno regionalnim sporazumima, koji su često odraz postojanja posebnih veza između države članice i odnosne treće zemlje. Naime, potreba za stupanjem u bilateralne odnose između države članice i one koja to nije, često je uslovljena činjenicom da značajan dio populacije određene zemlje ne-članice živi u državi članici EU, ili u slučaju da država ne-članica graniči sa državom članicom.⁵⁸ Kako interesi Evropske Unije u određenim pitanjima evropskog međunarodnog privatnog prava, što se posebno odnosi na područje ličnopravnih i porodičnih odnosa, ne moraju biti (a vrlo često i nisu) komplementarni sa interesima pojedinih država članica, to je donošenje gore pomenute uredbe u smislu davanja mogućnosti državama članicama da stupaju u međunarodne ugovorne odnose sa trećim državama od iznimne važnosti.

Dakle, u pitanjima koja je uredila komunitarnim pravnim aktima, EU ima isključivu vanjsku nadležnost s obzirom na stupanje u ugovorne od-

⁵⁵ Council Regulation (EC) No 664/2009 of 7 July 2009 establishing a procedure for the negotiation and conclusion of agreements between Member states and third countries concerning jurisdiction, recognition and enforcement of judgments and decisions in matrimonial matters, matters of parental responsibility and matters relating to maintenance obligations, and the law applicable to matters relating to maintenance obligations, Official Journal of the European Union, L 200/46, 31.7.2009.

⁵⁶ Council Regulation (EC) no 2201/2003 of 27 november 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) no 1347/2000, Official Journal of the European Union L 338/1, 23. 12. 2003.

⁵⁷ Council Regulation (EC) No 4/2009 of 18 December 2008 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and cooperation in matters relating to maintenance obligations, Official Journal of the European Union L 7/1, 10. 1. 2009.

⁵⁸ Ibid.

nose sa trećim državama ili međunarodnim organizacijama. Međutim, ukoliko pojedinačni interesi neke od država članica za regulaciju određenih pitanja iz domena evropskog međunarodnog privatnog prava nisu od opšteg značaja za Uniju kao cjelinu, ostavljena je mogućnost državama članicama da stupaju u bilateralne, odnosno regionalne ugovorne odnose sa trećim državama u skladu sa uslovima i procedurama predviđenim komunitarnim aktima. Tako je, Uredbom br. 664/2009 ustanovljena procedura u skladu sa kojom se može dati ovlaštenje državi članici da izmijeni postojeći ili pristupi pregovorima i zaključenju novog sporazuma sa nekom trećom državom, u domenu nadležnosti, priznanja i izvršenja sudskih i drugih odluka u porodičnim predmetima, predmetima roditeljske odgovornosti i predmetima vezanim za obaveze izdržavanja, te prava mjerodavnog za obaveze izdržavanja. Kako se jasno vidi iz samog naslova, Uredba će se primjenjivati na sporazume koji uređuju ili bi trebali uređiti ona pitanja koja u cjelosti ili djelimično potpadaju u polje primjene Uredbe „Brisel II“, te Uredbe Vijeća (EZ) br. 4/2009.⁵⁹ Međutim, odredbe ove uredbe neće se primijeniti ukoliko je EU već zaključila ili u roku od 24 mjeseca ima namjeru zaključiti sporazum sa odnosnom trećom državom o istom pravnom pitanju.⁶⁰ Premda je državama članicama ostavljena mogućnost da u skladu sa određenim uslovima⁶¹ stupaju u ugovorne odnose sa trećim državama, važenje takvih sporazuma unaprijed je ograničeno stipulisanjem klauzula koje određuju da naknadno zaključivanje međunarodnog ugovora između EU i odnosne treće države po istom pravnom pitanju, u cjelosti ili djelimično stavlja van pravne snage odredbe prvobitnog ugovora.⁶² Prema tome, u skladu sa mišljenjem Suda od 7. februara 2006. godine koje se odnosi na nadležnost za zaključivanje Luganske konvencije, EU isključivo je nadležna za stupanje u ugovorne odnose sa trećim zemljama u pitanjima uređenim uredbom br. 44/2001 (u daljem tekstu: uredba „Brisel I“)⁶³. Analogno tome, pravo EU da stupa u ugo-

⁵⁹ Član 1, stav 2. uredbe br. 664/2009.

⁶⁰ Član 1, stav 1. i stav 3. i član 4, stav 2. uredbe br. 664/2009.

⁶¹ Po primanju pismene notifikacije od države članice, Komisija je dužna ustanoviti da li su zadovoljeni sljedeći uslovi:

“(a) Država članica u pitanju osigurava informacije koje pokazuju da ona ima poseban interes za zaključivanje sporazuma sa odnosnom trećom državom s obzirom na postojanje ekonomskih, geografskih, kulturoloških, historijskih, socijalnih ili političkih veza među njima;

Po osnovu informacija pribavljenih od strane države članice, predviđeni sporazum ne smije komunitarno pravo učiniti neefektivnim, niti ugroziti adekvatno funkcionisanje sistema ustanovljenog tim pravom, te

Predviđeni sporazum ne smije ugroziti cilj i svrhu politike vanjskih odnosa Zajednice ...“ Član 4, stav 2. uredbe br. 664/2009.

⁶² Član 5, stav 2. uredbe br. 664/2009.

⁶³ Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, Official Journal of the European Communities, L 12, 16.01.2001.

orne odnose sa trećim državama i time manifestuje isključivu vanjsku nadležnost i u drugim segmentima evropskog međunarodnog privatnog prava može se smatrati opštim pravom. Drugim riječima, u materiji koja je na unutrašnjem (inter-evropskom) nivou regulisana uredbom „Brisel II“ i uredbom Vijeća (EZ) br. 4/2009, EU isključivo je nadležna da stupa u bilateralne i multilateralne odnose sa trećim državama. Izuzetno, ukoliko EU nije pokazala interes u tom smislu, otvara se mogućnost za države članice da bilateralnim, odnosno regionalnim sporazumima urede određena pitanja iz domena evropskog međunarodnog privatnog prava sa trećim državama, a vezano za polje primjene uredbe „Brisel II“ i Uredbe Vijeća (EZ) br. 664/2009.⁶⁴

6. Bilateralni sporazumi između država članica EU i BiH

Ovo pitanje od krucijalne je važnosti za Bosnu i Hercegovinu iz najmanje dva razloga. *Prvo*, disolucija bivše SFRJ ostavila je višestruki efekat kako na Bosnu i Hercegovinu, tako i na druge države regiona u smislu stvaranja novog međunarodno- pravnog okruženja. Naime, već je evidentno da će susjedne države (Hrvatska, Srbija, Crna Gora i Makedonija) u odnosu na Bosnu i Hercegovinu ranije postati članicama EU, pa se u tom kontekstu javlja problem stupanja u bilateralne odnose u domenu međunarodnog privatnog prava (prije svega priznanja i izvršenja sudskih i drugih odluka) između Bosne i Hercegovine i ovih zemalja⁶⁵. *Drugo*, ratna i poratna dešavanja koja su zadesila ove prostore bila su katalizator migracija velikog procenta stanovništva iz Bosne i Hercegovine u sadašnje države članice EU, pa je dato pitanje neophodno sagledati i iz ovog ugla. Ovdje posebno treba imati u vidu činjenicu da je naša zemlja notifikacijom o sukcesiji preuzela određeni broj ugovora koje je prije disolucije zaključila bivša Jugoslavija, a koji u potpunosti ili djelimično potpadaju

⁶⁴ Vidi tačku 8. Preambule Uredbe br. 664/2009.

⁶⁵ Bosna i Hercegovina je sa ovim državama već zaključila ugovore koji će, s obzirom na materiju koju uređuju, te stjecanje članstva EU neke od ovih zemalja, u potpunosti ili djelimično potpasti pod predmet regulacije Uredbe (EZ) br. 664/2009, a u kontekstu njihovih eventualnih izmjena. To su:

Sporazum između Vlade Bosne i Hercegovine, Vlade Federacije Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Hrvatske o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima, potpisan 26. 02. 1996. godine;

Ugovor između Bosne i Hercegovine i Srbije i Crne Gore o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima, potpisan 24. 02. 2005. godine;

Ugovor između Bosne i Hercegovine i Republike Makedonije o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima, potpisan 13. 09. 2005. godine, te

Ugovor između Bosne i Hercegovine i Republike Srbije o izmjenama i dopunama Ugovora između Bosne i Hercegovine i Srbije i Crne Gore o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima, potpisan 26. 02. 2010. godine.

pod predmet regulacije uredbe (EZ) br. 664/2009.⁶⁶ U skladu sa članom 24. stav 1. Bečke konvencije o sukcesiji država u pogledu međunarodnih ugovora iz 1978. godine, bilateralni sporazumi ostaju na snazi u odnosima između države sljednice i druge ugovorne strane ukoliko su se one o tome izričito ili prećutno sporazumjele.⁶⁷

Međutim, s obzirom na polje primjene uredbe (EZ) br. 664/2009 neophodno je istaći da između BiH i određenog broja država članica EU (primjerice Njemačka, Danska, Italija, Holandija, Velika Britanija) još uvijek

⁶⁶ Tu prije svega treba spomenuti:

Sporazum između Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Republike Austrije o uzajamnom priznavanju i izvršavanju odluka o izdružavanju od 10. 10. 1961. godine (Sl. list SFRJ, br. 2/63). Sporazum je stupio na snagu 25. 12. 1962. godine;

Konvencija između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Kraljevine Belgije o priznanju i izvršenju sudskih odluka o izdružavanju od 12. 12. 1973. godine (Sl. list SFRJ br. 45/76). Konvencija je stupila na snagu 08. 03. 1976. godine;

Ugovor između Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Narodne Republike Bugarske o uzajamnoj pravnoj pomoći od 23. 3. 1956. godine (Sl. list FNRJ, br. 1/57). Ugovor je stupio na snagu 17. 01. 1957. godine;

Ugovor između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Čehoslovačke o regulisanju pravnih odnosa u građanskim, porodičnim i krivičnim stvarima od 20. 01. 1964. godine (Sl. list SFRJ, br. 13/64). Ugovor je stupio na snagu 02. 08. 1964. godine, a nakon disolucije Čehoslovačke, isti se odnosi na Češku i Slovačku;

Konvencija između Vlade Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Vlade Republike Francuske o nadležnosti i zakonu koji se primjenjuje u oblasti ličnog i porodičnog prava od 18. 05. 1971. godine – dio koji se odnosi na pravnu pomoć (Sl. list SFRJ, br. 55/72). Konvencija je stupila na snagu 01. 12. 1972. godine;

Sporazum između Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Kraljevine Grčke o uzajamnom priznavanju i izvršenju sudskih odluka od 18. 06. 1959. godine (Sl. list SFRJ, br. 06/60). Sporazum je stupio na snagu 31. 03. 1960. godine;

Ugovor između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Republike Kipar o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima od 19. 09. 1984. godine (Sl. list SFRJ, br. 2/86). Ugovor je stupio na snagu 15. 02. 1986. godine;

Ugovor između Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i Narodne Republike Mađarske o uzajamnom pravnom saobraćaju od 07. 03. 1968. godine (Sl. List SFRJ, br. 03/68). Ugovor je stupio na snagu 18. 01. 1969. godine;

Ugovor između Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Narodne Republike Poljske o pravnom saobraćaju u građanskim i krivičnim stvarima od 06. 02. 1960. godine (Sl. list SFRJ, br. 5/63). Ugovor je stupio na snagu 05. 06. 1963. godine;

Ugovor između Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Rumunske Narodne Republike o pravnoj pomoći od 18. 10. 1960. godine (Sl. list FNRJ, br. 8/61). Ugovor je stupio na snagu 01. 10. 1961. godine. Uz ovaj ugovor zaključen je i dodatni protokol sastavljen 21. 01. 1972. godine, objavljen u Sl. listu SFRJ, br. 4/73, te

Ugovor između Federativne Narodne Republike Jugoslavije i SSSR-a o pravnoj pomoći u građanskim, porodičnim i krivičnim stvarima od 24. 02. 1962. godine (Sl. list FNRJ, br. 5/63). Ugovor je stupio na snagu 26. 05. 1963. godine. Disolucijom SSSR-a, ugovor se odnosi na države sljednice SSSR-a koje su postale članice EU, ukoliko su iste prećutno pristale na njegovu primjenu. V. <http://www.mpr.gov.ba/bs/str.asp?id=27>, pristup stranici 18. 10. 2010.

⁶⁷ Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties 1978. Done at Vienna on 23 August 1978. Entered into force on 6 November 1996. United Nations, Treaty Series, Vol. 1946, p. 3.

ne postoje bilateralni ugovorni odnosi, a za kojima postoji realna potreba, prije svega zbog velikog broja državljana BiH koji žive u ovim zemljama. Pored toga, velika većina ugovora koje je BiH notifikacijom o sukcesiji preuzela u svoj pravni sistem samo fragmentarno uređuju neka pitanja iz domena međunarodnog privatnog i procesnog međunarodnog privatnog prava, pa bi i tu činjenicu trebalo uzeti u obzir u smislu eventualne izmjene ovih ugovora, a u skladu sa postupkom i pravilima ustanovljenim uredbom (EZ) br. 664/2009. Kako i BiH nastoji u dogledno vrijeme postati članicom EU, to je pored gore navedene potrebe za stupanjem u bilateralne/multilateralne ugovorne odnose s obzirom na polje primjene uredbe br. 664/2009, neophodno uskladiti naše zakonodavstvo (i) u oblasti međunarodnog privatnog prava sa uredbama koje na nivou EU uređuju ovu pravnu oblast.

Zaključak

Zahvaljujući prije svega činjenici da je na unutrašnjem (inter-evropskom) nivou putem komunitarnih pravnih instrumenata izvršena regulacija određenih oblasti međunarodnog privatnog prava, ne zanemarujući pri tome ulogu Evropskog suda pravde, izvodi se zaključak o postojanju isključive vanjske nadležnosti EU za stupanje u međunarodne ugovorne odnose sa trećim državama i međunarodnom organizacijama. U dijelu u kome opšti interes EU nije kompatibilan sa pojedinačnim interesima država članica, ostavljena je mogućnost posljednjima da u skladu sa pravilima Uredbe (EZ) br. 664/2009 stupe u ugovorne odnose sa trećim državama s obzirom na pitanja međunarodnog privatnog prava koja su na unutrašnjem nivou (unutar EU) uređena Uredbom (EZ) br. 2201/2003 i Uredbom (EZ) br. 4/2009.

Između nekih država članica EU i Bosne i Hercegovine ne postoje bilateralni ugovorni odnosi ili su na snazi bilateralni sporazumi koje je notifikacijom o sukcesiji BiH preuzela u svoj pravni sistem, a koji najvećim dijelom samo fragmentarno uređuju materiju koja je obuhvaćena uredbom (EZ) br. 664/2009, pa bi ih stoga u skladu sa pravilima postupka definisanog ovim aktom trebalo izmijeniti, a shodno potrebama koje su prije svega refleksija ukupnog procesa globalizacije i migracija velikog procenta stanovništva iz BiH u ove zemlje.

Budući da su evidentna nastojanja BiH za priključenjem EU, to je svakako neophodno poduzeti korake ka usklađivanju našeg zakonodavstva

u oblasti međunarodnog privatnog prava sa *acquis communautaire*, što podrazumijeva i oblast koja je na unutrašnjem (interevropskom nivou) uređena uredbama (EZ) br. 2201/2003 i br. 4/2009.

THE INFLUENCE OF EXTERNAL COMPETENCE OF THE EUROPEAN UNION ON THE CONCLUSION OF INTERNATIONAL TREATIES BY THE MEMBER STATES IN THE FIELD OF PRIVATE INTERNATIONAL LAW - REVIEW OF EC REGULATION NO. 664/2009

Abstract

External competence of the EU to enter into contractual relations with third countries and international organizations in the field of private international law is determined by the existence of internal (inter-european) competence to address the issues in this area, as well as through the realization of such competence by Community legal instruments. Analogously, the member states have lost the possibility of concluding international agreements with third countries in areas of private international law which are, on the Community level, determined by community legal instruments – regulations. Exceptionally, according to the rules of Regulation (EC) No. 664/2009 and under certain conditions, there is a possibility for the member states to enter into contractual relations with third countries in areas that are on the inner (inter - european) level regulated by Regulation “Brussels II” and Regulation (EC) No. 4 / 2009. This option is of extremely great importance for Bosnia and Herzegovina.

Key words: External competence of the EU, Lugano Convention, Lisbon Treaty, „Brussels II“ Regulation, Regulation (EC) No. 664/2009.